

Розділ 8.

Алгебричні структури

- 8.1.** Доведіть, що множина усіх оборотних елементів моноїда є його підмоноїдом.
- 8.2.** Доведіть, що в групі нейтральний елемент єдиний.
- 8.3.** Довести, що в групі для кожного елемента існує єдиний обернений.
- 8.4.** Нехай $(G, \cdot)$ — група, $a, b, c \in G$. Доведіть закон скорочення: для довільних елементів a, b, c групи $(G, \cdot)$ ізожної з рівностей $ab = ac$ і $ba = ca$ випливає рівність $b = c$.
- 8.5.** Нехай $(G, \cdot)$ — група, $a, b \in G$. Доведіть, що кожне з рівнянь $ax = b$ і $ya = b$ має єдиний розв'язок.
- 8.6.** Доведіть, що моноїд M , у якому для довільних елементів $a, b \in M$ або рівняння **a)** $ax = b$, або **b)** $ya = b$ має принаймні один розв'язок, є групою.
- 8.7.** Довести, що скінчена множина G , в якій визначена асоціативна операція множення і кожне з рівнянь $ax = b$, $ya = b$ для будь-яких $a, b \in G$ має в G не більше одного розв'язку, буде групою.
- 8.8.** Нехай $(G, \cdot)$ — група, e — її нейтральний елемент. Довести, що якщо $a^2 = e$ для будь-якого елемента a групи G , то ця група абелева.
- 8.9.** Доведіть, що непорожня підмножина $H \subseteq G$ є підгрупою групи G тоді і тільки тоді, коли $a^{-1}b \in H$ для довільних елементів $a, b \in H$.
- 8.10.** Чи може в підгрупі групи G існувати нейтральний елемент, відмінний від нейтрального елемента групи G .
- 8.11.** Нехай H — підгрупа групи G . Довести, що обернений до довільного елемента $h \in H$ в підгрупі H співпадає з оберненим до h в групі G .
- 8.12.** Довести, що у довільній групі G :
- а)** перетин довільної кількості підгруп є підгрупою;
  - б)** об'єднання двох підгруп є підгрупою тоді й тільки тоді, коли одна з підгруп міститься в іншій;
  - в)** якщо підгрупа H міститься в об'єднанні підгруп V і W , то або $H \subseteq V$, або $H \subseteq W$.
- 8.13.** Довести, що будь-яка нескінчена група має нескінчену кількість підгруп.
- 8.14.** Довести, що якщо елемент a групи G має нескінчений порядок, то $a^k = a^m$ тоді і тільки тоді, коли $k = m$.
- 8.15.** Довести, що якщо елемент a групи G має порядок n , то
- а)** $a^{-1} = a^{n-1}$;
  - б)** $a^m = e$ тоді і лише тоді, коли m ділиться націло на n ;
  - в)** $a^m = a^k$ тоді і лише тоді, коли $(m - k)$ ділиться націло на n ;
  - г)** $\text{ord}(a^m) = \frac{n}{\text{HCD}(n, m)}$.
- 8.16.** Якщо елементи a, b групи G переставні ($ab = ba$), $\text{ord}(a) = n$, $\text{ord}(b) = m$, причому n, m — взаємно прості, то $\text{ord}(ab) = \text{ord}(a) \cdot \text{ord}(b) = nm$.

-
- 8.17.** Довести, що множина S_n — усіх підстановок довжини n — утворює мультиплікативну групу, причому неаблеву при $n \geq 3$.
- 8.18.** Довести, що порядок симетричної групи S_n дорівнює $n!$.
- 8.19.** Довести, що кожна підстановка розкладається в добуток незалежних циклів, причому однозначно.
- 8.20.** Довести, що кожна підстановка розкладається в добуток транспозицій.
- 8.21.** Парна підстановка розкладається в добуток парного числа транспозицій, а непарна — в добуток непарного числа транспозицій.
- 8.22.** Нехай G — скінчена група, $a \in G$. Довести, що $G = \langle a \rangle$ тоді і тільки тоді, коли порядок a дорівнює $|G|$.
- 8.23.** Нехай $G = \langle a \rangle$ — скінчена циклічна група порядку n . Довести твердження:
- порядок будь-якої підгрупи групи G ділить число n (порядок цієї групи);
  - підгрупа H порядку m містить в ролі твірних елементів всі елементи порядку m групи G . Зокрема, $H = \langle a^{\frac{n}{m}} \rangle$.
- 8.24.** Чи існує нескінчена група, всі елементи якої мають скінчений порядок?
- 8.25.** Довести, що в абелевій групі множина елементів, порядки яких ділять фіксоване число n , є підгрупою. Чи правильне це твердження для неабелевої групи?
- 8.26.** Довести, що в довільній групі парного порядку існує елемент порядку 2.
- 8.27.** Довести, що:
- група додатних дійсних чисел щодо множення ізоморфна групі всіх дійсних чисел щодо додавання;
  - група додатних раціональних чисел щодо множення не ізоморфна групі всіх раціональних чисел щодо додавання.
- 8.28.** Нехай $H \leq G$. Довести, що якщо $h \in H$, то $hH = H$.
- 8.29.** Нехай H — підгрупа групи G і $a, b \in G$. Довести, що
- якщо $b \in aH$, то $aH = bH$;
  - $aH = bH$ тоді і лише тоді, коли $b^{-1}a \in H$.
- 8.30.** Доведіть таке:
- будь-які дві підгрупи групи G взаємно простих порядків перетинаються по одиничній підгрупі;
  - якщо порядок групи G є добутком двох простих чисел, то будь-які дві різні власні підгрупи групи G перетинаються по одиничній підгрупі.
- 8.31.** Нехай $H \leq G$. Довести, що $H \triangleleft G$ тоді і лише тоді, коли $g^{-1}hg \in H$ для кожного $g \in G$ і кожного $h \in H$.
- 8.32.** Довести, що в полі не існує дільників нуля.

Розділ 9.

Поле комплексних чисел

- 9.1.** Довести, що $\bar{\bar{z}} = z$ для довільного комплексного числа $z \in \mathbb{C}$.
- 9.2.** Довести, що $\overline{z_1 + z_2} = \bar{z}_1 + \bar{z}_2$, $\overline{z_1 \cdot z_2} = \bar{z}_1 \cdot \bar{z}_2$ для довільних комплексних чисел z_1, z_2 .
- 9.3.** Довести, що відображення $\varphi: \mathbb{C} \rightarrow \mathbb{C}$, де $\varphi(z) = \bar{z}$ для довільного $z \in \mathbb{C}$, є автоморфізмом поля $\mathbb{C}$.
- 9.4.** Довести, що:
- комплексне число z є дійсним тоді і тільки тоді, коли $\bar{z} = z$;
  - комплексне число z є чисто уявним тоді і тільки тоді, коли $\bar{z} = -z$.

- 9.5.** Довести, що:
- добуток двох комплексних чисел є дійсним числом тоді і тільки тоді, коли одне з них відрізняється від спряженого до другого дійсним множником;
  - сума і добуток двох комплексних чисел є дійсним тоді і тільки тоді, коли дані числа або спряжені, або обидва дійсні.

- 9.6.** Довести, що визначник

$$\begin{vmatrix} z_1 & \bar{z}_1 & a \\ z_2 & \bar{z}_2 & b \\ z_3 & \bar{z}_3 & c \end{vmatrix},$$

де z_1, z_2, z_3 — комплексні і a, b, c — дійсні числа, є чисто уявним числом.

- 9.7.** Нехай $\sqrt{a+bi} = \pm(\alpha + \beta i)$. Чому дорівнює $\sqrt{-a-bi}$?

- 9.8.** Довести тотожність

$$|z_1 + z_2|^2 + |z_1 - z_2|^2 = 2(|z_1|^2 + |z_2|^2);$$

який геометричний зміст цієї тотожності?

- 9.9.** Довести, що будь-яке комплексне число z , відмінне від -1 і модуль якого дорівнює 1, може бути зображене у вигляді $z = \frac{1+ir}{1-ir}$, де r — дійсне число.

- 9.10.** Довести, що $|z| \geq 0$ для довільного комплексного числа $z \in \mathbb{C}$, причому $|z| = 0$ тоді і лише тоді, коли $z = 0$.

- 9.11.** Довести, що $|z_1 \cdot z_2| = |z_1| \cdot |z_2|$ для довільних $z_1, z_2 \in \mathbb{C}$.

- 9.12.** Довести такі властивості модуля комплексних чисел:

- $|z_1 \pm z_2| \leq |z_1| + |z_2|$;
- $||z_1| - |z_2|| \leq |z_1 \pm z_2|$;
- $|z_1 + z_2| = |z_1| + |z_2|$ тоді і тільки тоді, коли вектори z_1 і z_2 мають однакові напрямки;
- $|z_1 + z_2| = ||z_1| - |z_2||$ тоді і тільки тоді, коли вектори z_1 і z_2 мають протилежні напрямки.

- 9.13.** Нехай z_1, z_2 — комплексні числа і $u = \sqrt{z_1 z_2}$. Довести, що

$$|z_1| + |z_2| = \left| \frac{z_1 + z_2}{2} - u \right| + \left| \frac{z_1 + z_2}{2} + u \right|.$$

9.14. Довести, що:

- а) при множенні двох комплексних чисел у тригонометричній формі їхні модулі множаться, а аргументи додаються;
- б) при діленні двох комплексних чисел z_1 на z_2 ($z_2 \neq 0$) у тригонометричному вигляді їхні модулі діляться, а аргументи віднімаються.

9.15. Довести формулу Muавра

$$(r(\cos \varphi + i \sin \varphi))^n = r^n (\cos(n\varphi) + i \sin(n\varphi))$$

для цілих $n \neq 0$.

9.16. Довести, що якщо $z + \frac{1}{z} = 2 \cos \varphi$, то $z^m + \frac{1}{z^m} = 2 \cos m\varphi$ для довільного цілого m .

9.17. Чи утворює групу:

- а) множина $\mathbb{C}^*$ — ненульових комплексних чисел — стосовно множення;
- б) множина комплексних чисел з фіксованим модулем r стосовно множення;
- в) множина ненульових комплексних чисел з модулем, не більшим за фіксоване число r , стосовно множення;
- г) множина матриць $\left\{ \pm \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}, \pm \begin{pmatrix} i & 0 \\ 0 & -i \end{pmatrix}, \pm \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{pmatrix}, \pm \begin{pmatrix} 0 & i \\ i & 0 \end{pmatrix} \right\}$ стосовно множення?

9.18. Чи утворює кільце стосовно операцій додавання та множення комплексних чисел:

- а) множина комплексних чисел вигляду $a + bi$, де $a, b \in \mathbb{Z}$;
- б) множина комплексних чисел вигляду $a + bi$, де $a, b \in \mathbb{Q}$?

9.19. Чи утворює кільце множина комплексних матриць вигляду $\begin{pmatrix} z & w \\ -\bar{w} & \bar{z} \end{pmatrix} \in M_2(\mathbb{C})$ стосовно звичайних операцій додавання та множення матриць?

9.20. Довести, що множина комплексних чисел утворює поле стосовно операцій додавання та множення комплексних чисел.

9.21. Довести, що поле комплексних чисел містить підполе, ізоморфне полю дійсних чисел.

9.22. Довести, що поле комплексних чисел ізоморфне полю матриць вигляду $\begin{pmatrix} a & b \\ -b & a \end{pmatrix}$, де a, b — дійсні числа.

9.23. Довести, що якщо комплексне число z є одним з коренів степеня n з дійсного числа a , то й спряжене число $\bar{z}$ є одним з коренів степеня n з a .

9.24. Довести, що якщо $\sqrt[n]{z} = \{z_1, z_2, \dots, z_n\}$, то $\sqrt[n]{\bar{z}} = \{\bar{z}_1, \bar{z}_2, \dots, \bar{z}_n\}$.

9.25. Довести, що об'єднання множин $\sqrt[n]{z}$ і $\sqrt[n]{-z}$ є множина $\sqrt[2n]{z^2}$.

9.26. Чи правильна рівність $\sqrt[n^k]{z^k} = \sqrt[n]{z}$ ($k > 1$)?

9.27. Нехай $\epsilon_k = \cos \frac{2\pi k}{n} + i \sin \frac{2\pi k}{n}$ ($0 \leq k < n$). Довести, що:

- а) $\sqrt[n]{1} = \{\epsilon_0, \epsilon_1, \epsilon_2, \dots, \epsilon_{n-1}\}$;
- б) $\epsilon_k = \epsilon_1^k$ ($0 \leq k < n$);
- в) $\epsilon_k \epsilon_m = \begin{cases} \epsilon_{k+m}, & \text{якщо } k+m < n, \\ \epsilon_{k+m-n}, & \text{якщо } k+m \geq n \end{cases}$ ($0 \leq k < n, 0 \leq m < n$);

г) множина $\mathbb{C}_n$ всіх коренів n -го степеня з 1 є циклічною групою порядку n щодо операції множення комплексних чисел.

9.28. Довести, що наступні твердження рівносильні:

- a)**) ϵ — первісний корінь з 1 степеня n ;
- б)**) порядок ϵ в групі $\mathbb{C}_n$ дорівнює n ;
- в)**) ϵ — твірний елемент групи $\mathbb{C}_n$.

9.29. Обчислити суму $1 + \epsilon + \epsilon^2 + \dots + \epsilon^{n-1}$, де ϵ — первісний корінь степеня $2n$ з 1.

9.30. Знайти добуток всіх коренів n -го степеня з одиниці.

9.31. Знайти суму k -их степенів всіх коренів n -го степеня з одиниці.

9.32. Довести, що усі корені n -го степеня з комплексного числа отримуються шляхом домноження одного з них на всі корені n -го степеня з 1.

Розділ 10.

Кільце поліномів

10.1. Нехай F — поле і $f(x), g(x), h(x) \in F[x]$. Довести правильність таких властивостей:

- а) якщо $f(x)$ ділиться на $g(x)$, а $g(x)$ ділиться на $h(x)$, то $f(x)$ ділиться на $h(x)$;
- б) якщо $f(x)$ і $h(x)$ діляться на $g(x)$, то $f(x) \pm h(x)$ також ділиться на $g(x)$;
- в) якщо $f(x)$ ділиться на $g(x)$, то для довільного $p(x) \in F[x]$ добуток $p(x)f(x)$ також ділиться на $g(x)$;
- г) якщо кожен з поліномів $f_1(x), \dots, f_k(x) \in F[x]$ ділиться на $g(x)$, то на $g(x)$ буде ділитися й поліном $p_1(x)f_1(x) + \dots + p_k(x)f_k(x)$, де $p_1(x), \dots, p_k(x)$ — довільні поліноми $F[x]$;
- і) будь-який поліном $f(x)$ ділиться на довільний ненульовий елемент поля F ;
- д) якщо $f(x)$ ділиться на $g(x)$, то $f(x)$ також ділиться на $cg(x)$, де c — довільний ненульовий елемент поля F ;
- е) поліноми $cf(x)$, де $c \in F \setminus \{0\}$, і лише вони будуть дільниками полінома $f(x)$, які мають ту ж степінь, що й $f(x)$;
- є) $f(x)$ та $g(x)$ одночасно діляться один на одного тоді і лише тоді, коли $g(x) = cf(x)$, де c — довільний ненульовий елемент F ;
- ж) довільний дільник одного з двох поліномів $f(x)$ та $cf(x)$, де $c \in F \setminus \{0\}$, буде дільником і для другого полінома.

10.2. Нехай $d(x)$ — найбільший спільний дільник поліномів $f(x)$ і $g(x)$. Довести:

- а) існують такі поліноми $u(x), v(x)$, що $\deg u(x) < \deg g(x) - \deg d(x)$, причому $d(x) = f(x)u(x) + g(x)v(x)$;
- б) у випадку а) маємо також $\deg v(x) < \deg f(x) - \deg d(x)$;
- в) поліноми $u(x), v(x)$ із а) визначаються однозначно.

10.3. Нехай $f(x)u(x) + g(x)v(x) = d(x)$, де $d(x)$ — найбільший спільний дільник $f(x)$ і $g(x)$. Чому дорівнює найбільший спільний дільник $u(x)$ і $v(x)$?

10.4. Довести, що поліноми

- а) $f(x) = x^{2n} - nx^{n+1} + nx^{n-1} - 1$,
  - б) $g(x) = x^{2n+1} - (2n+1)x^{n+1} + (2n+1)x^n - 1$,
  - в) $h(x) = (n-2m)x^n - nx^{n-m} + nx^m - (n-2m)$
- мають число 1 потрійним коренем.

10.5. Довести, що поліном

$$1 + \frac{x}{1!} + \frac{x^2}{3!} + \cdots + \frac{x^n}{n!}$$

не має кратних коренів.

10.6. Довести, що поліном

$$a_1x^{n_1} + a_2x^{n_2} + \cdots + a_kx^{n_k}, \quad n_1 < n_2 < \dots < n_k,$$

не має відмінних від нуля коренів кратності, більшої $k - 1$.

10.7. Довести, що для того, щоб поліном

$$f(x) = a_0x^n + a_1x^{n-1} + \dots + a_n$$

ділиться на $(x - 1)^{k+1}$, необхідно і достатньо, щоб виконувались умови:

$$\begin{aligned} a_0 + a_1 + a_2 + \dots + a_n &= 0, \\ a_1 + 2a_2 + \dots + na_n &= 0, \\ a_1 + 4a_2 + \dots + n^2a_n &= 0, \\ \dots &\dots \\ a_1 + 2^ka_2 + \dots + n^ka_n &= 0. \end{aligned}$$